

Øvrighed og Undersaatter

Taler

Gisle Johnson

Dato

1 november 1882

Sted

Kristiania Stiftsmøde

- 1 Her skulde i Eftermiddag handles om Kristendommens eller den Kristnes Forhold til Politiken. Da Stiftskomiteen fattede Beslutning om, at dette Emne skulde forebringes, da var Meningen den, at her ikke skulde tales om Kristendommens Forhold til den nærværende Tids politiske Bevægelser eller de
5 forskellige Kræfter, som er oppe i den Bevægelse og sætter den i Gang, men om Kristendommens Forhold til Politiken i Almindelighed.

Der er, som bekjendt, ikke faa ogsaa i vor Tid, som straks her vil møde os med den Indvending, at Kristendom og Politik intet har med hinanden at bestille.

- 10 Dette har nu ikke været Stiftskomiteens Mening, som vi kan forstaa deraf, at den har opstillet Themaet; det er heller ikke min Mening, som man allerede kan forstaa deraf, at jeg ikke blot har været med at fatte den Beslutning i Komiteen, men ogsaa, trods mange Betæneligheder, har paataget mig at indlede Forhandlingerne om dette Emne med en Del orienterende Bemærkninger.

15

Jeg havde, som sagt, adskillige Betæneligheder ved at følge denne Opfordring; disse Betæneligheder var imidlertid af ganske personlig Karakter, og jeg skal derfor her ikke omtale dem videre, men jeg vil kun faa Lov at tilføie, at hvad der tilslut overvandt mine Betæneligheder, det var en Betragtning, som jeg i al
20 Stilhed gjorde over et Ord, som dengang randt mig ihu, et Ord af en Mand, hvem jeg endnu altid med Taknemmelighed mindes som min første Lærer i kristelig Ethik, og hvem jeg ogsaa skylder den første Klarhed, jeg fik over det Spørgsmaal, som her behandles. Det var et Ord af den for ikke længe siden bortgangne bekjendte lutherske Theolog, Dr. Harlesz. Han siger etsteds: "Den,
25 som af og til holder en Katekismuspræken over Kristendom og Politik, vil ikke gjøre noget unyttigt." En saadan Katekismuspræken vil mine Herrer ikke vente af mig ved denne Anledning; men noget lignende vil det dog forsaavidt blive, som der her jo ikke skal tales til en Forsamling af Prester eller Theologer, men til et Møde, der maa betegnes som et Menighedsmøde. Jeg tror altsaa, at det ikke er

nogen unyttig Gjerning, om der i en Menighedsforsamling nu og da tales et Ord om Kristendom og Politik. Det gjælder blot, at Ordet maatte være det rette, at der maatte tales om den Ting paa den rette Maade.

- 35 Jeg skal med et Par Ord søge at møde den Indvending, at Kristendom og Politik ikke har noget med hinanden at gjøre. Denne Anskuelse kan jeg tænke mig gjort gjældende fra modsatte Kanter og derfor ogsaa i temmelig forskjellig Betydning.

- Der har været, og der tør vel endnu være dem - kanske ogsaa i denne Forsamling
40 - som mener, at det sømmer sig en Kristen at holde sig udenfor alt, hvad der heder Politik, at det, som betegnes med dette Navn, altsaa er et Omraade, et Felt, hvor den Kristne intet har at gjøre, at han ikke skal befatte sig med politiske Spørgsmaal, ikke deltage i, hvad der kaldes offentligt Samfundsliv, men holde sig i Stilhed og sørge for "det ene Fornødne". Jeg kan ikke være enig med dem,
45 der mener saa. Jeg tror ikke, at Omsorgen for det ene Fornødne udelukker Omsorgen for det Timelige; jeg tror ikke, at Kristendommen gjør et Menneske ligegyldigt for det naturlige Menneskeliv med dets forskjellige Samfundsformer. Jeg tror, det er saalangtfra, at det er Tilfældet, at Kristendommen tvertimod netop først sætter Mennesket istand til at omfatte dette Liv med den rette
50 Kjærlighed og arbeide for dets Trivsel paa den rette Maade. Jeg tror ikke, det er Kristendommens Hensigt, at vi hverken paa den ene eller anden Maade skal gaa i Kloster. Den Kristne er derfor efter min Mening heller ikke ligegyldig for sit jordiske Fædreland, fordi han har sit rette Hjem og Fædreland og Borgerskab i Himmelen. Elsker han Herren sin Gud af sit ganske Hjerte og sin Næste som sig
55 selv, da elsker han ogsaa sit Fædreland, ikke blot det Land, hvor han er født, og det Folk, hvoraf han er oprunden, men ogsaa det Borgersamfund, som han tilhører, og som han har at takke for, at han kan leve et roligt og stille Liv i al Gudfrygtighed og Ærbarhed. Jeg tror, den Kristnes Bevidsthed om at være fremmed og Udlænding paa Jorden ligesaa lidt tilintetgjør hans
60 Fædrelandskjærlighed som hans Næstenkjærlighed overhovedet.

- Tverimod - kun den, der kjender og elsker sit himmelske Fædreland, er istand til at omfatte sit jordiske Fædreland med den rette, rene, af egoistiske Bagtanker ubesmittede, Fædrelandskjærlighed; med andre Ord: kun den sande Kristen kan
65 være en sand, ægte Patriot og Fædrelandsven, kun han er istand til virkelig at ofre Alt for Fædrelandets Skyld, Alt - naturligvis med Undtagelse af det, som er og bliver ham det Høieste, nemlig hans Forhold til Herren og hans Menighed. Hvad Kristendommen her udelukker, er ikke, at vi har Interesse og Omsorg for

70 det Timelige, men det er, at vi over det Timelige glemmer det Evige. Hvad den
her udelukker, det er at vor Kjærlighed til Fædrelandet, vor Interesse for det,
man kalder Politik, opsluger vor Kjærlighed til Gud, vor Omsorg for det ene
Fornødne. Det gjælder ogsaa her hint Herrens Ord: "Søger først Guds Rige og
75 først. Men indenfor denne Grænse har den Kristne ogsaa som Statsborger en
særlig Opgave, som han ikke tør unddrage sig, hvormeget der end kan være i de
politiske Forhold, som afskrækker ham fra at befatte sig med dem. Den Kristne,
mener jeg, kan ikke forsvare at overlade det borgerlige Samfundslivs Omraade til
Kristendommens Fiender.

80 Men hin Paastand, at Kristendom og Politik ikke har noget med hinanden at
bestille, den gjøres i vore Dage ogsaa gjældende fra en anden Kant og i en anden
Betydning. Der er nemlig dem, som ikke har noget imod - ialfald ikke siger, at de
har noget imod -, at ogsaa den Kristne befatter sig med Politik, men som mener,
85 at i saa Fald hans Kristendom og Politik ikke har noget med hinanden at gjøre,
at altsaa Politiken overhovedet betegner et Omraade af Samfundslivet, hvorfra
Kristendommen skal holdes udelukket, fordi den der intet har at sige. Jeg kan
heller ikke være enig med dem, der tænker saa, og jeg tænker, at der mellem
Kristne ikke kan være mere end een Mening om, at denne Paastand - ialfald gjort
90 gjældende i denne ubegrændsede Udstrækning - er kristelig uforsvarlig.

Alle Kristne vil være enige om, at Kristendommen er en Magt, som, hvor den
virkelig er traadt ind i et Menneskes Liv, ogsaa behersker og bestemmer det i
hele dets Omfang, i alle dets forskellige Retninger, i alle de forskellige Former,
95 hvori det gjør sig gjældende, og i alle de Skikkelser, hvori det i disse Forhold
kommer tilsyne. Dette gjælder da selvfølgelig ogsaa om den Kristnes Liv i og for
det borgerlige Samfund. Er han virkelig en Kristen, saa vil han ogsaa i dette sit
politiske Liv helt igjennem te sig som en Kristen, helt igjennem lade sig beherske
og bestemme af den Kjærlighed til Gud og Næsten, som er Principet for hele
100 den Kristnes sædelige Liv. Han kan ikke betragte sit politiske Liv som
unddraget, hvad han maa erkjende som almindelig Lov for hans sædelige Liv
overhovedet; hans Kristendom kan heller ikke her være en Søndagsklædning,
som han aflægger hver Gang, han træder ud i det jordiske Kalds Liv med dets
Opgaver og Gjøremaal. Hans politiske Liv maa og vil blive et Udtryk for hans
105 kristelige Fædrelandskjærlighed; han maa og vil ogsaa her, for hvert Skridt han
gjør, spørge: Herre, hvad vil du jeg skal gjøre? Han vil ogsaa her i Et og Alt, i
Stort og i Smaat, bøie sig i ubetinget Lydighed for det, han maa erkjende for at

være Guds Vilje.

110

Dette vil man nu vel ogsaa i Regelen indrømme, forsaavidt Talen er om det Krav, Kristendommen stiller til det sædelige Liv i Almindelighed. Man vil indrømme, at den Kristne ogsaa i det politiske Liv forsaavidt skal te sig som en Kristen, at han ikke skal søge sin egen Interesse eller Fordel, men Fædrelandets
115 Gavn, at han ikke skal bruge umoralske Midler til Opnaaelsen af sine Øiemed, skjønt der unegtelig synes at være dem, der mener, at det politiske Liv har sin egen, fra den kristelige mere eller mindre forskjellige Moral. Men hvad man fra denne Kant ikke vil indrømme, det er, at Kristendommen har noget at gjøre med Besvarelsen eller Afgjørelsen af de egentlig politiske Spørgsmaal, med
120 Bestemmelsen eller Bedømmelsen af de Formaal, som man i det politiske Liv arbejder og kjæmper for at naa, - at Kristendommen altsaa har noget at gjøre med selve det politiske Liv i dets Eiendommelighed som saadant; man paastaar, at Kristendommen ligesaa lidt lærer os, hvilken Politik vi skulle følge, som hvorledes vi skulle bygge vore Huse eller sy vore Sko, at der ligesaa lidt gives
125 nogen skriftelig Politik som noget kristeligt Jordbrug eller kristeligt Haandværk.

For mig staar Paastanden om, at Kristendom og Politik ikke har noget med hinanden at gjøre, ogsaa saaledes ment, som kristelig uforsvarlig. Det borgerlige
130 Samfundsliv er som saadant et sædeligt Liv, et af det sædelige Menneskelivs forskellige Grundformer, - ligesom Ægteskabslivet, Familielivet, saaledes ogsaa det borgerlige Samfundsliv. Derfor staar dette ogsaa i et ganske andet Forhold til Kristendommen, end saadanne Virksomheder som Handel og Industri, Haandværk og Jordbrug. Jeg tror altsaa, at Kristendommen vil have et Ord med
135 at sige ogsaa der, hvor Spørgsmaalet er om det politiske Liv i dets Eiendommelighed som saadant. Jeg tror, der gives en eiendommelig kristelig Grundbetragtning af det borgerlige Samfund, dets Opgave og dets Bestemmelse, dets Orden og Forfatning, som maa og vil udøve en bestemmende Indflydelse paa den Kristnes Liv i og for dette Samfund.

140

Naar der spørges om Kristendommens Forhold til Menneskelivet og dets forskellige Former, er alle lutherske Kristne enige om, at det afgjørende Svar paa et saadant Spørgsmaal er at hente fra den hellige Skrift. Jeg spørger altsaa: Hvad lærer den hellige Skrift os om Kristendommens Forhold til Politiken?

145

Man maa straks indrømme, at Skriften udtrykkelig og ligefrem, med

udtrykkelige og ligefremme Ord, ikke engang nævner Staten eller det borgerlige Samfund, end sige udtaler noget om, hvorledes Livet i og for dette Samfund
150 maa indrettes for at kunne takkes Gud. Men hermed er dog slet ikke sagt, at Skriften intet lærer os derom. Nævner den end ikke Staten, saa taler den dog om om den Stats-Institution, som vi kalder Øvrigheden, om den fra enhver Stat uadskillelige Modsætning mellem Øvrighed og Undersaatter, og den gjør dette paa en saadan Maade, at den derved i Virkeligheden tillige giver os visse
155 bestemte Hovedgrundsætninger for den Kristnes Betragtning af det borgerlige Samfund og hans sædelige Forhold dertil, altsaa de væsentlige Grundtræk af en kristelig Politik.

I det nye Testament, som naturligvis ogsaa her maa have den afgjørende
160 Stemme, er det Apostelen Paulus, som med størst Udførlighed og Bestemthed udtaler sig herom i det bekjendte Afsnit, vi alle kjender fra vor Børnelærdom, Rom. 13, 1-5. Han erklærer her hvert Menneske forpligtet til at adlyde den over ham staaende Øvrighed og anfører som Grund, at enhver faktisk bestaaende Øvrighed er af Gud, - er af Gud beskikket til som hans Tjener at bruge den
165 Magt, han har lagt i dens Haand, dem til Gode, som gjør gode Gjerninger, men dem, der gjør ondt, til Skræk og Straf. Af denne Øvrighedens Stilling som Guds Tjener følger, at Modstand imod den er Modstand imod Guds Anordning, og at det er nødvendigt at adlyde den, ikke blot for Straffens, men for den ved Guds Anordning bundne Samvittigheds Skyld.

170 Denne samme Betragtning af Øvrigheden er det ogsaa, som ligger til Grund for Herrens bekjendte Ord til Jøderne: "Giver Keiseren, hvad Keiserens er, og Gud, hvad Guds er", og for hans ligesaa bekjendte Ord til Peter: "Alle de, som griber til Sværdet, skal omkomme ved Sværdet", men dernæst ogsaa for de andre
175 apostoliske Formaninger til at ære og adlyde al Øvrighed for Herrens Skyld og til at gjøre den til Gjenstand for kristelig Forbøn. Vi finder saadanne Formaninger hos Apostelen Peter i hans 1ste Brevs 2det Kapitel og i Pauli Brev til Titus, 3die Kap., og i hans 1ste Brev til Timotheus, 2det Kap.

180 I disse Skriftens Udtalelser om Øvrigheden har vi den bibelske og kristelige Grundbetragtning af Staten eller det borgerlige Samfund. Øvrighed og Borgersamfund lader sig ikke adskille; de høre nødvendig sammen. Om Øvrighed kan der ikke være Tale uden indenfor det borgerlige Samfund, og et saadant Samfund kan ikke være uden Øvrighed. Indenfor ethvert Samfund,
185 som er ordnet ved Lov og Ret, maa findes dem, som er særlig kaldede til paa dets

Vegne og i dets Navn at haandhæve dets Lov og Ret. At ikke alle dets Medlemmer kan være i lige Maade dertil kaldede, følger ganske simpelt af, at hvor alle vil befale, bliver der ingen, som adlyder. Er nu Staten det ved Lov og
190 Ret ordnede Folkesamfund, saa ligger det i selve dens Begreb, at den med Nødvendighed deler sig i Befalende og Adlydende, at den har en Øvrighed, som er den borgerlige Samfundsordens personlige Bærer og som saadan selve Samfundets personlige Repræsentant, den, i hvem Samfundets Idé - som man siger - fremtræder i personlig Realitet, og at alle dens øvrige Medlemmer
195 ligeoverfor denne staar som dens Undersaatter. Der er, som bekjendt, mange i vore Dage, som ikke taaler at høre tale om Undersaatter; men det hjælper ikke, - vil man have Øvrighed, faar man ogsaa tage Undersaatterne med.

Alt dette er nu noget, som Skriften ikke ligefrem lærer os, men som den ved det,
200 som den virkelig lærer os om Øvrigheden og Undersaatter, forudsætter som givet. Hvad den derved lærer os om det borgerlige Samfund, det er, at vi overalt, hvor et saadant findes, skal i dets Øvrighed se en Guds Tjener, der som saadan ikke blot er af Samfundet kaldet til at opretholde dets ydre Orden, men tillige af Gud kaldet til at haandhæve hans Ret og Retfærdighed indenfor Samfundet, at
205 hævde og gennemføre hans Krav til det menneskelige Samfundsliv, og som derfor ogsaa af ham er udrustet med den dertil fornødne Magt og Myndighed. Dette er derfor ogsaa den faste, urokkelige og uforanderlige Grundvold for al kristelig Betragtning af det borgerlige Samfund - dette, at dets Øvrighed er Guds Tjener og som saadan af Gud kaldet og beskikket af ham.

210 Hvad Øvrigheden som det borgerlige Samfunds Repræsentant er kaldet til at opretholde og fremme, det er sædelige Formaal, som ikke Menneskene har sat sig selv, men som Gud i sin evige Lov har sat Menneskeheden. Det er vistnok blot Menneskenes ydre Gjerninger, hvorover Øvrighedens Magt strækker sig -
215 den er, som det hedder, sat til Straf for dem, som gjør ondt, og til Ros for dem, som gjør godt -; men hvad den saaledes er sat til at vaage over, det er dog, hvad Menneskene efter Guds Vilje skal gjøre og lade som Samfundets Medlemmer. Det er Guds Vilje, som her skal være den høieste Lov for Øvrighedens Virksomhed. Og just fordi den saaledes er kaldet til at være Guds Tjener, maa og
220 skal den ogsaa erkjendes at have dette sit Kald fra Gud.

Naar Skriften lærer, at al Øvrighed er af Gud, at al faktisk bestaaende Øvrighed er beskikket af ham, saa er det ikke Meningen dermed at negte, at al Øvrighed som borgerlig Samfundsinstitution forsaavidt er en menneskelig Indretning,

som jordisk Samfundsorden er et Produkt af menneskelig Virksomhed, eller at negte, at enhver Øvrighedsperson, enhver personlig Bærer af Øvrighedens Embede, er paa en eller anden Maade dertil kaldet og beskikket af Mennesker. Det er ikke Meningen at negte dette; Meningen er selvfølgelig kun den, at
230 saavistsom Øvrigheden er kaldet til i sin Virksomhed som saadan at tjene Gud, lige saavist er den ogsaa i sin virkelige Tilværelse - og det baade som Institution og i de Personer, som er Institutionens Bærere - tillige et Produkt af Guds virksomme Indgriben i Menneskehedens Liv. At Øvrigheden i den Forstand er af Gud, det er et væsentligt Moment i den Kristnes Tro. Det er ikke noget, vi
235 mener, - det er noget, vi som Kristne tror. Det er nemlig ikke blot grundet, som vi hørte, i Guds udtrykkelige Ord, men det er ogsaa en nødvendig Konsekvents af den Kristnes Tro paa Gud som Verdens Herre, som den, der ikke blot er Verdens Lovgiver og Dommer, men ogsaa dens Ordner og Styrrer.

240 Ligesom den Kristne i Guds hellige Vilje ser den absolute, den evige Lov for alt menneskeligt Samfundsliv og i enhver til Haandhævelse af dette Livs sædelige Formaal sigtende menneskelig Ordning og Indretning ser noget af Gud villet, saaledes tror han ogsaa, at alt menneskeligt Arbejde i og for sig er aldeles utilstrækkeligt til at oprette og opretholde saadan sædelig Samfundsorden paa
245 Jorden; saaledes tror han da ogsaa, at saadan Samfundsorden, hvor den virkelig er forhaanden, ikke er et blot og bart Produkt af Menneskenes subjektive Vilkaarlighed, men paa samme Tid, som den skylder menneskelig Virksomhed sin Tilblivelse, dog tillige er Produkt af Guds Verdensstyrelse, et Udslag af det enkelte Folks og den hele Verdens historiske Udvikling og saaledes da ogsaa et
250 Værk af den Gud, som styrer og leder hele denne Udvikling i det Hele og i det Enkelte, i det Store og i det Smaa.

Og hvad der saaledes for den Kristne gjælder om Øvrigheden som Institution, som faktisk bestaaende Institution, som Øvrighedsstilling eller
255 Øvrighedsembede, det Samme gjælder da tillige om Øvrigheden i Betydning af den eller de bestemte Personer, i hvem Institutionen har sine Bærere og Repræsentanter. Er de end af Mennesker satte i den Stilling, de indtager, saa staar de dog for den Kristne tillige som kaldte dertil af Gud, fordi det kun er ved hans Styrelse de er blevne Bærere af det ikke blot af ham anordnede, men ogsaa
260 ved hans Styrelse tilblevne Øvrighedsembede.

Det er ikke blot den kristelige Øvrighed, den Kristne saaledes vil erkjende for at være af Gud; det er ikke blot den Øvrighed, som med Sandhed kan sige at være,

265 hvad den er, af Guds Naade - forsaavidt den nemlig i Ord og Gjerning bekjender
sig ved Guds uforskyldte Naade sat i sin Stilling, kaldet til sin Gjerning, kaldet til
at handle i hans Navn og paa hans Vegne, men dermed ogsaa forpligtet til at
handle efter hans Vilje, til at haandhæve hans Ret og Retfærdighed paa Jorden, -
det er ikke blot denne kristelige Øvrighed, som for den Kristne staar som sat i
270 sin Stilling af Gud. Ogsaa den Øvrighed, som ikke handler efter Guds Vilje, men
kun efter sit eget Godtykke, som ikke spørger efter, hvad der behager Gud, men
kun efter, hvad der behager Mennesker, - ogsaa den Øvrighed, som ingen Ret
har til at udlede sin Stilling af Guds Naade, men som snarere maa betegnes som
en Øvrighed af Guds Vrede, ogsaa den Øvrighed maa den Kristne forsaavidt
275 erkjende for at være af Gud, som ogsaa dens Stilling som faktisk bestaaende
Øvrighed altid er et Produkt af den historiske Udvikling, der som saadan staar
under Guds Styrelse. Han kunde jo have hindret dens Indtræden i Stillingen,
om han havde villet, og det staar fremdeles i hans Magt naarsomhelst at fjerne
den fra dens Stilling. Saalænge han taaler den, saalænge den forsaavidt faktisk er
280 anerkjendt af ham, saalænge maa den ogsaa siges at være af ham.

Den nødvendige praktiske Konsekvents af denne Øvrighedens i Skriftens Lære
grundede og af den Kristne anerkjendte Stilling i det borgerlige Samfund er dens
berettigede Krav paa Undersaatternes Ærbødighed og Lydighed. Skriften sætter,
285 som bekjendt, forsaavidt Forholdet mellem Øvrighed og Undersaatter ved Siden
af det Forhold, der finder Sted mellem Forældre og Børn, mellem Mand og
Hustru, mellem Herskab og Tyende. Det er derfor ganske i sin Orden, naar vor
Børnelærdom, som bekjendt, henlægger dette Forhold under det 4de Bud.

290 Den Kristne kan ikke betragte Øvrigheden som af Gud sat og beskikket til at
være hans Repræsentant paa Jorden, til at haandhæve hans Ret og Retfærdighed
i Samfundet, - den Kristne kan ikke betragte Øvrigheden saaledes uden dermed
tillige at erkjende Samfundets øvrige Medlemmers Forpligtelse til at være den
underdanige og adlyde dens til Samfundsordenens Opretholdelse og den
295 guddommelige Retfærdigheds Haandhævelse sigtende Anordninger og
Befalinger, - adlyde dem indenfor Rettens og Retfærdighedens Grændse.
Ligesom den Kristne derfor, hvor han af Gud er sat i Øvrighedsstilling, vil bruge
de Midler, den giver ham i Hænde, til at hævde den i dens retmæssige Krav paa
Undersaatternes Lydighed, vise sin Øvrighed al den Lydighed, han ifølge denne
300 sin Stilling er den skyldig.

Retmæssigt Krav paa saadan Lydighed maa han indrømme enhver faktisk

bestaaende Øvrighed, ikke blot den kristelige, den retmæssige, lovlig bestaaende
305 og retfærdig regjerende Øvrighed, men ogsaa den uretmæssige, uretfærdige og
ugudelige Øvrighed, saalænge den faktisk bestaar og saaledes af Gud er taalt, er
faktisk anerkjendt som saadan, og saalænge den ikke i sin Ugudelighed gaar saa
vidt, at den kræver af ham, hvad han ikke vilde kunne gjøre uden derved at
synde imod Gud.

310

Den Kristnes Lydighed mod den bestaaende Øvrighed er altsaa ingen ubetinget
eller ubegrændset. Sagen er den: den Kristne adlyder sin Øvrighed ikke som
Mennesketræl, men som Guds frie Tjener, ikke af verdslig Klogskabs Hensyn,
men for sin Samvittigheds Skyld, - hans Lydighed mod Øvrigheden har sit
315 Princip, sin Kilde i hans Lydighed imod Gud. Men derfor har den ogsaa i denne
hans Lydighed imod Gud sin Grændse. Er han den lydig og underdanig paa
Grund af dens Stilling som Guds Tjener, maa han ogsaa nødvendigvis negte den
Lydighed, hvor den glemmer og fornægter denne sin Stilling, hvor den kræver af
ham, hvad der er i aabenbar Strid med den Guds Vilje, som den er sat til at
320 haandhæve, med den guddommelige Ret, hvori hele dens Stilling som saadan
har sit Fundament. Men det er da ogsaa klart, at den Kristne aldrig vil kunne
skride hertil, uden han i sin Samvittighed er fuldstændig forvisset om at staa paa
Guds Viljes, paa sit himmelske eller jordiske Kalds faste Grund.

325 Skriften nævner os, som bekjendt, et Tilfælde, hvor dette er skeet. Det er
Herrens Apostle i Jerusalem, som af Øvrigheden, den lovlig bestaaende
Øvrighed, blev forbudt at prædike Guds Ord, at vidne om Kristus; dertil
svarede de: "Man bør adlyde Gud mere end Menneskene."

330 I det Tilfælde altsaa, hvor Øvrigheden ved sit Krav til de Kristne stiller sig i
aabenbar Modsætning til Guds i Kristus aabenbare Naadevilje, altsaa
egenmægtig griber ind i et Omraade af Menneskelivet, som har sit bestemmende
Princip umiddelbart i Guds eget Ord, - hvor Øvrigheden altsaa kræver noget i
aabenbar Strid med Guds Ord, der kan den Kristne intet Øieblik være i Tvivl
335 om, at han maa negte den Lydighed. Men det samme maa ligesaavel gjælde der,
hvor Øvrigheden ved sit Krav aabenbart og utvivlsomt krænker og forstyrrer
den Retsorden, som den af Gud er sat til at opretholde, hvor det altsaa maa
erkjendes at være Guds Vilje, at man netop ved Ulydighed mod den skal bidrage
til Ordenens Opretholdelse.

340

Fremdeles er det klart, at hvor den Kristne saaledes ser sig af sin Samvittighed

nødt til at negte sin Øvrighed Lydighed, vil han dog aldrig glemme den Agtelse og Ærbødighed, som Undersaatterne i alle Tilfælde er den bestaaende Øvrighed skyldig paa Grund af dens Stilling som Guds Tjener. Jeg minders her Apostelen Paulus's Optræden i det jødiske Raad, da Ypperstepresten befalede at slaa ham, og han til Gjengjæld derfor, da han ikke vidste, det var Ypperstepresten, tiltalte ham meget skarpt; da han fik vide, det var Ypperstepresten, erkjendte han, han ikke havde handlet ret; thi, sagde han, der staar skrevet: "Du skal ikke skjælde dit Folks Øverste." - Den Kristne vil endelig med sin nødtvungne Modstand mod Øvrigheden altid holde sig indenfor den lovlige Ordens og sit personlige, individuelle Kalds Skranker; hans Modstand mod Øvrigheden vil altid bevare Karakteren af passiv Modstand, den vil altid blive staaende ved den Protest mod Øvrighedens Uretfærdighed, som Samfundsordenen og den Kristnes egen Kaldsstilling kan berettigge ham til at nedlægge. Han vil aldrig indlade sig paa nogen aktiv, nogen voldsom Modstand mod Øvrigheden, aldrig sætte Magt mod Magt, aldrig gribe til Sværdet imod den, som Gud selv har givet Sværdet i Haand. Han vil, naar han forgjæves har forsøgt alle lovlige Midler til at bringe Øvrigheden til at opgive sit uretfærdige Krav til ham, villig overtage og taalmodig bære Følgerne af saadan Ulydighed; han vil heller lide Ondt end gjøre Ondt. Oprør mod Øvrigheden er for den Kristne Oprør mod Gud og derfor ogsaa noget, som han ikke kan befatte sig med, men tvertimod af al sin Kraft maa modarbeide og efter sin borgerlige Stillings Medfør bekjæmpe.

I denne af Skriften givne Bestemmelse af Forholdet mellem Øvrighed og Undersaatter har den Kristne den af Gud selv satte og som saadan urokkelige sædelige Grundvold for al borgerlig Samfundsorden, den af Gud selv givne og som saadan uforanderlige Grundlov for alt borgerligt Samfundsliv.

En Politik, som ikke bygger paa denne Grundlov, ikke anerkjender denne Grundlov, maa den Kristne betegne som ukristelig. Men ved denne fundamentale Betegnelse af Forholdet mellem Kristendom og Politik bliver Skriften nu staaende; den gaar ikke videre. Hvorledes der i Samfundslivets Virkelighed skal i ethvert Tilfælde bygges paa denne Grundvold, hvorledes denne Grundlov skal blive at anvende og gennemføre ved Bedømmelsen og Besvarelsen af alle de forskellige politiske Spørgsmaal, som Livets Virksomhed kan fremkalde, - derom udtaler Skriften sig ikke. Den hellige Skrift er overhovedet ingen Lovbog og saaledes heller ingen politisk Lovkodex. Den giver ingen nærmere Bestemmelse om, hvorledes Forholdet mellem Øvrighed og Undersaatter i det Enkelte skal ordnes, den opstiller saaledes ikke nogen bestemt

Form for den borgerlige Samfundsorden som eneberettiget, som specifikt eller udelukkende kristelig.

385 Af den kristelige Betragtning af Øvrigheden som Guds Tjener og den guddommelige Retfærdigheds Repræsentant følger ingenlunde, som man kunde mene, og som virkelig har været paastaet, at det uindskrænkede, absolute Monarki skulde være den kristelig eneberettigede Statsforfatning. Der følger ikke engang saameget deraf, at dette skulde gjælde om Monarkiet. Ogsaa
390 Republiken maa erkjendes kristelig berettiget, saasandt dens Ordning ikke udelukker en kristelig Grundbetragtning af Forholdet mellem Øvrighed og Undersaatter, saalænge dens Ordning ikke kommer i Strid med Grundvolden for al kristelig Politik. Ogsaa den Øvrighed, som for en bestemt, begrænset Tid er valgt af Folket, kan og maa fra et kristeligt Standpunkt betragtes som indsat af
395 Gud og berettiget til at kræve Folkets undersaatlige Lydighed.

Jeg har læst en Beretning om en Præsident i en af de nordamerikanske Fristater, som holdt en Tale til Folket - jeg mindes ikke nu Anledningen -, hvori han udtalte sig omtrent saaledes: "I har valgt mig, I har sat mig paa denne Plads; men
400 efterat I har sat mig her, er jeg Eders Øvrighed og I mine Undersaatter". Det var kristelig talt. Forholdet mellem den folkevalgte Øvrighed og Folket har en vis Lighed med Forholdet mellem Mand og Hustru. Ogsaa dette Forhold er i sin Tilblivelse betinget af Hustruens fri Valg; hun har valgt ham til sin Mand, til sin Husbond. Men dette udelukker derfor ingenlunde hendes Underdanighed
405 under Manden. Hun har jo valgt ham til sin Mande, sin Husbond, altsaa til sin Herre og Husbond efter Guds Ord. Hun kan ikke paaberaabe sig sit Valg som Grund til at negte ham Lydighed.

Altsaa, man kan ikke sige, at den hellige Skrift betegner nogensomhelst borgerlig
410 Samfundsform eller Statsforfatning som den ene eller rette kristelige. Hermed er da ogsaa givet, at der ogsaa mellem Kristne kan være forskellige Meninger om den bedste Statsforfatning eller om en given Statsforfatnings Evne til at tilfredsstille det Krav, som de enkelte Folks Naturbeskaffenhed kan stille. Ja, det er i Virkeligheden saa langt fra, at den Kristne kan betragte nogen bestemt
415 Forfatning som den ene fuldkomne, at han tvertimod maa erkjende enhver Samfundsordens Ufuldkommenhed og Skrøbelighed. Dette er atter en nødvendig Konsekvents af hans kristelige Betragtning af Øvrighedens Stilling efter Guds Ord og dermed tillige af den borgerlige Samfundsorden overhovedet. Den staar i det Hele taget for den Kristne som en guddommelig Ordning i

menneskelig Form. Men i denne sin Form er den ogsaa beheftet med den Ufuldkommenhed og Skrøbelighed, som klæber ved alt Menneskeligt, opblandet med Elementer, som ikke har sin Oprindelse i den guddommelige Ordning, men i den menneskelige Synd. For disse Samfundsordenens Brøst kan
425 den Kristne ikke lukke Øiet. At identificere den menneskelige Ordning med den guddommelige Ordning, hvorefter den altid kun er et ufuldkomment Afbillede, det vilde i Virkeligheden være en Afgudsdyrkelse, hvormed den Kristne ikke kan befatte sig. Men idet han erkjender enhver saadan borgerlig Samfundsordens Ufuldkommenhed, erkjender han dermed tillige sin Forpligtelse til efter Evne og
430 Leilighed at være med paa at fremme den Samfundsordens Udvikling og Forbedring, hvorunder han lever.

Den bestaaende Ordens berettigede Krav paa Anerkjendelse og Opretholdelse kan ikke udelukke enhver Forandring af den Form, hvori den til en given Tid
435 faktisk fremtræder, ikke give den Krav paa i denne bestemte Form at anerkjendes som en absolut betingende, uforanderlig, urokkelig Norm for den Kristnes Liv. Er det saa, at den i sin Forskjellige Form lider under Brøst og Mangler, som hindrer den mere eller mindre i fuldt ud at opfylde sin Bestemmelse, saa har den tvertimod et berettiget Krav paa at blive befriet fra
440 disse Brøst og Mangler, navnlig at blive rensset for alt, hvad der i den viser sig at hidhøre fra Synden, fra den i Folkelivet raadende og i dets Udvikling indgribende Synd.

Den Kristnes Stræben efter at fremme sit Folks Vel vil saaledes ogsaa paa det
445 politiske Omraade altid faa en reformativ Karakter, altid blive en Stræben efter at fremme det borgerlige Samfundslivs Udvikling, den borgerlige Samfundsordens Forbedring. Ikke Stilstand - hvad der i Livets Virkelighed altid er Tilbagegang - men Fremskridt vil her ligesaavel som i hans personlige Kristenliv være Maalet for hans Stræben. Men denne reformative Stræben vil
450 som saadan igjen altid have sin Skranke og sit Regulativ i hans Erkjendelse af den bestaaende Samfundsorden som noget, der med al den Skrøbelighed og Ufuldkommenhed, som hænger ved den menneskelige Form, dog i sit inderste Væsen og dybeste Grund er et Værk af Gud, et Produkt af den af Guds Verdensstyrelse ledede historiske Udvikling, altsaa i hans Erkjendelse af den
455 historiske Virkeligheds Ret.

Ser den Kristne i den bestaaende Orden, trods alle Mangler, en Aabenbaring af en guddommelig Styrelse, kan han umulig være med paa nogen radikal eller

460 revolutionær Omstyrtning af den. Hans reformativ Stræben er altid tillige konservativ, en Stræben efter i Troskab at bevare det historisk Givne som den fri menneskelige Udviklings faste Grund, at undgaa ethvert Brud paa den historiske Enhed og Sammenhæng, som alene gjør Udviklingen til Udvikling, men navnlig at undgaa enhver Forstyrrelse af den lovlige gjældende Retsorden.

465 Den Kristne vil adrig søge sit Maal naaet ad nogen anden Vei end den, som den lovlige Orden viser ham, mindst af alt ved Oprør eller voldsom Modstand mod den bestaaende Øvrighed. Konservativ og reformativ Stræben, det er saaledes to lige væsentlige, lige nødvendige Sider af den Kristnes Liv som Statsborger.

470 Ligesaalidt som man kan tænke sig nogen i Sandhed kristelig Bevarelse af det historisk Givne uden ved dets Udvikling til stedse større Fuldkommenhed, ligesaalidt kan man paa den anden Side tænke sig noget sandt kristeligt Fremskridt muligt uden Fastholden ved den historisk givne Samfundsorden. Efter de forskjellige Forholdes Medfør kan imidlertid snart den ene, snart den

475 anden af disse to Sider blive overveiende i den Kristne politiske Liv. Og en saadan Forskjel vil der da ogsaa kuune blive mellem de forskjellige Kristne, som lever paa samme Tid og under samme Forhold. Skjøndt enige i det Grundvæsentlige, kan de dog være uenige, hvor det gjælder Bedømmelsen af de virkelige Forhold og den deraf betingede Gjennemførelse, og Anvendelse af den

480 fælles kristelige Grundbetragtning i det enkelte Tilfælde. Saadan Uenighed og deraf følgende Modsætning mellem overveiende konservativ og overveiende reformativ politisk Stræben er ikke i og for sig noget Vidnesbyrd om Mangel paa kristelig Oplysning eller kristeligt Liv paa den ene eller den anden Side.

485 Hvor der handles om politiske Spørgsmaal, der maa vi, paa samme Tid som vi afviser den Paastand, at Kristendommen ved Besvarelsen af dem intet har at sige, tillige fastholde, at kristelig Oplysning som saadan ikke er tilstrækkelig til rigtig at forstaa at bedømme og besvare dem. Det er ikke nok til at være en dygtig Politiker det, at man er en Kristen. Den politiske Indsigt og Dygtighed, som her

490 kræves, er ligesaalidt given i og med Erkjendelsen af hin guddommelige Grundlov for al kristelig Politik, som den er given i og med kristeligt Liv overhovedet. Kristendommen sætter os istand til at ville det Rette - den som ikke vil det rette, han er ingen Kristen -; men den lærer os ikke, hvad der i Spørgsmaal, som vedkommer den offentlige Ret og Statens Velfærd, er det

495 Rette.

Vistnok skjænker den ogsaa i politiske Spørgsmaal en Indsigt, som den, der ikke

er Kristen, mangler, nemlig Evne til sædelig Bedømmelse af Folkets Tilstand, af
500 de Forhold, som de politiske Foranstaltninger skal tjene, eller hvorefter de politiske
Ønsker og Bestræbelser fremgaar. Men heller ikke saadan Erkjendelse, saadan
Indsigt er fuldt tilstrækkelig, hvor det gjælder Bedømmelsen af politiske
Spørgsmaal. At noget søges opnaaet af urene Motiver eller ved uforsvarlige
Midler, det er ikke nok til at gjøre det til noget i og for sig selv Uret. Det Eneste,
505 som virkelig giver politisk Indsigt og Dygtighed, det er Kjendskab til de virkelige
Forhold, Kjendskab til Folkets virkelige Tarv og Trang og til dets virkelige
gjældende Lov og Ret, det er Erkjendelsen af, hvorledes det, som saaledes faktisk
er forhaanden, er historisk blevet til, det er Forstaaelsen af den Sammenhæng,
hvori det Nye staar med det Gamle, det er altsaa, med eet Ord, alvorlig og
510 grundig Granskning og Overveielse af alle paa et vist Punkt i Folkets Udvikling
givne Grundbetingelser for dets Velfærd.

Men er dette saa, da kan der naturligvis ikke være noget til Hinder for, at der
ogsaa mellem oprigtige, levende Kristne kan være forskellige Meninger om
515 Besvarelsen af politiske Spørgsmaal, at altsaa det politiske Liv alt efter det
forskjellige Syn paa Forholdene kan hos den Ene gaa i en mere konservativ, hos
den Anden i en mere reformativ Retning. Hvad Kristendommen her kræver,
det er ikke, at begge disse i sig selv lige væsentlige Sider af den kristnes politiske
Liv altid og overalt skal være tilstede i samme Styrke, men kun at den ene aldrig
520 maa opsluge eller fortrænge den anden.

I absolut udelukkende Modsætning til hele denne Betragtning af den borgerlige
Samfundsorden og det borgerlige Samfundsliv staar enhver Betragtning af
Staten, der sætter Menneskeviljen, den enkelte Herskers eller hele Folkets Vilje,
525 istedenfor Guds Vilje som Samfundets høieste Lov, som al Rets og
Retfærdigheds Ophav, enhver Betragtning af Øvrigheden, hvorefter den ikke er
Guds Tjener, men enten sin egen Herre eller ogsaa Folkets Tjener, altsaa ikke
ovenfra, men nedenfra, ikke af Gud, men enten af sig selv eller ogsaa af Folket,
altsaa paa den ene Side den Absolutisme, som finder sit Udtryk i det bekjendte
530 Kongeord: "Staten det er mig", og paa den anden Side den Lære om
Folkemajoritetens Suverænitæt, hvis Løsen er: "Folkets Røst er Guds Røst".

Baade om den ene og den anden af disse Theorier gjælder det, at de hviler paa
Fornægtelse af Skriftens Lære om Øvrigheden som Guds Tjener og dermed
535 tillige af dens Lære om Gud som verdens Herre og Styrer. Baade den ene og den
anden hviler altsaa paa, hvad der fra kristeligt Standpunkt maa betegnes som

Vantro. Det er derfor intet Under, at i vore Dage navnlig Folkesuveranitetens Forkjæmpere tillige optræder som Vantroens Apostle. Det er heller intet Under, om den Politik, der fremgaar af en saadan Rod som Vantroen, ikke regner det saa nøie med den sædelige Beskaffenhed af de Midler, hvormed den søger at naa sit Maal.

Med disse Antydninger skal jeg paa Grund af Tidens Korthed lade det bero. Jeg slutter med det, jeg begyndte med, - jeg har gjort, hvad jeg her har gjort, i den Tro, at den, som af og til holder en Katekismusprædiken om Kristendom og Politik, han gjør ikke nogen unyttig Gjerning. -

Kilde

"Kristendommens Forhold til Politiken", i: Luthersk Kirketidende, række 4, bind 2, nr. 19, 4. nov. 1882.

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/ovrighed-og-undersatter>